

Канітула М.С.
асистент кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У науковій літературі питання формування мовленнєвої діяльності у дітей з порушенням інтелектуального розвитку є досить актуальною і в наш час. Дану проблему досліджували як відчинянні так і зарубіжні науковці (В. Бадер, Г. Блеч, А. Богуш, Н. Бондар, О. Бояр, Л. Варзацька, М. Вашуленко, А. Гесел, І. Гладченко, І. Ісард, Д. Карстенс, О. Качуровська, Ш. Кларк, С. Мартин, О. Мельничайко, Ж. Міллер, М. Пентилюк, Ж. Піаже, В. Погребняк, Д. Портер, М. Райт, Л. Реш, М. Савченко, Є. Соботович, І. Сухіна, В. Тищенкої, А. Чапман, О. Чеботарьова, Г. Шелегова, М. Шеремет, М. Шепард, Л. Щерба, Р. Юрова).

Формування та розвиток мовлення саме активно відбувається в дошкільному віці. Дошкільний період розвитку малюка є одним з найкращих та прогресуючих для розвитку. Саме в це й період більше можливостей подолати труднощі в розвитку та підготувати дитину до школи.

У дітей з порушеннями інтелектуального розвитку (ППР) спостерігається стале порушення мовленнєвих функцій такі як: комунікативні, регулюючі, пізнавальні. Слабкі навички комунікації гальмують не лише мовлення дитини а й інтелектуальний розвиток дитини. Дітям складно спілкуватися з однолітками та взаємодіяти з педагогами. Регулююча функція відіграє значну роль у розвитку і прояві довільної, вольової поведінки дітей. Пізнавальна функція є одною з найважливішою оскільки коли дитина цікавиться та досліджує світ вона розвивається. Тому вкрай важливо працювати над всіма цими функціями в комплексі.

Основним чинником недорозвитку мовленнєвої діяльності у дітей з ППР Я. Рубінштейн вважає слабкість кінцевої функції кори головного мозку та повільне формування нових диференційованих зв'язків всіх аналізаторів.

У дослідженнях Є. Соботович, В. Тищенкої розглядають специфіку словникового запасу дітей з ППР пасивний словник значно перевищують за активний. Науковці доводять, що розвиток лексичної сторони мовлення у дітей з ППР характеризується наступними особливостями. Помітно, що у мовленні наявна відсутність багатьох слів, що описують прикметники, властивості знайомих предметів і явищ. Обмежена кількість слів, що виражають загальні поняття та узагальнення.[1]

Зробивши аналіз особливості мовленнєвого розвитку у дітей з ППР вчений В. Петрова узагальнила та підкреслила різноманітні чинники які обумовлюють дані порушення. Також, вчена зазначає, що порушення мовленнєвої діяльності у дітей спричиняється не достатньою пізнавальною діяльністю або взагалі її не сформованістю. Пізнавальна діяльність – це процес, за допомогою якого

реальні об'єкти та явища відображаються в мозку людини. Воно складається з низки пізнавальних психічних процесів, таких як відчуття, сприйняття, увага, пам'ять, уява, мислення та мовлення.

У свої працях О. Бояр зазначає, що діти з ППР майже не вживають дієслів (такі як: «дай», «мий», «їж» та інші) та складнощами їх розуміють. Спостерігається складнощі з розумінням прикметників та їх вживанням, особливо, що стосується називання часу (такі як: «через», «до», «після» та інші). Таке мовлення спричинене недорозвиненістю та обмеженістю просторових, часових понять та уявлень. [2]

Дослідження показують, що дітям складно будувати фрази, прості речення, не говорячи про довільну розповідь на тему вибрану педагогом. Ефективно в корекційно-розвивальній роботі використовувати фразові конструктори чи схеми. Щоб кожне слово малюка яке він має промовити було зображено на картинці.

Коли запропонувати дитині картинку з певним сюжетом та попросити її описати. Дитина з ППР зазвичай не зможе відрізнити головну історію від інших деталей. Часто просто називатиме предмети які зображенні на картині без належної орієнтації та розуміння, що від неї просять. Також, це супроводжуються багатьма порушення структурної сторони мовлення такими як: не узагальнення іменника та дієслова чи прикметника, не використовує допоміжні сполучник, не правильно відміняє слова в реченні та інше. Такі порушення засвідчують, ще раз, що у дітей з ППР не сформоване зв'язне мовлення та його розуміння.

Формування зв'язного у дітей з ППР може спричинятися рядом різних причин а саме: - когнітивними обмеження (діти з інтелектуальними порушеннями (ІІ) мають труднощі у формуванні зв'язного мовлення через обмежену здатність розуміти, сприймати та обробляти інформацію); - мовленнєвою моторикою (діти з ІІ мають проблеми з мовленнєвою моторикою – це пов'язано з не можливістю чітко артикулювати мовленнєвим апаратом або контролювати рухи органів мовлення, оскільки м'язи артикуляційного апарату є розслаблені або в гіпертонусі. Спостерігається порушення мовленнєвого дихання, що в комплексі додатково ускладнює мовлення малюка); - соціально-комунікативною компетентністю (для формування зв'язного мовлення важливо вміти взаємодіяти з іншими людьми, педагогами, дітьми та розуміти їхні мовленнєві сигнали та реагувати на них. Діти з ІІ мають проблеми з зрозумінням не вербальних аспектів соціальної взаємодії та спілкування); - відсутністю стимуляції та підтримки (успішний розвиток мови вимагає стимуляції та підтримки до дитини зі сторони дорослого. У деяких випадках діти з ППР можуть не отримувати достатньої

стимуляції та підтримки для розвитку своєї мови, в наслідок чого зникає взагалі бажання, щось говорити).

Отже, формування зв'язного мовлення у дітей з ППР може додатково ускладнюватися через різні обмеження, які пов'язані з порушенням різних аспектів розвитку дитини. В кожний період свого життя діти з ППР зазнають труднощів не лише в навчанні але й в мовленнєвій діяльності. Потрібно пам'ятати, що мовленнєвий розвиток тісно пов'язаний з інтелектуальним, чим складніші порушення інтелекту тим більше страждає мовлення малюка. Тому дане питання залишається актуальним і в наш час та потребує, ще більш поглибленого вивчення.

Література

1. Соботович Е., Андрусишин Л., Бартенева Л., Данилавичюте Є., Тищенко В., Трофименко Л. (1998) Методика виявлення мовних порушень у дітей та діагностика їх готовності до шкільного навчання - К.:ПП «Актуальна освіта»
2. Боряк О. В. (2014) До питання логопедичної роботи з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, № 27.С. 31-37